

זוהיכא רמיזא ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו' — וכן להלן (פב): אמרו 'ורמיזא — לא יבואו לראות...!. ונחלקו הרמב"ם והרמב"ן (בספר המצוות שרש שלישי), האם אינו אלא רמז בעלמא אבל אין בדבר לאו מיוחד ואינו לוקה, וגם אין חיוב מיתה בידי שמים (רמב"ם), או יש כאן לאו גמור (רמב"ן). [וכן מצינו לשון רמז על דינים דאוריתא — ע' במובא לעיל י.].
וע' להלן פג. בחדושי הר"ן, ובספר אבי עזרי סנהדרין, תליתאה יחו, אות ג.

זוהמקלל בקוסם. תני רב יוסף יכה קוסם את קוסמו...' — פירוש, אין המגדף חייב מיתה בית דין עד שיקלל שם בשם, ובשם המיוחד ולא באופנים אחרים (ע' לעיל נו ס). הלכך האומר 'יכה קוסם...'. [לפרש"י הכוונה לקוסם כפשוטו. ולפרוש הרמב"ם הכוונה היא לעבודה זרה. ונקטו 'יכה קוסם' בכינוי, ואינה לשון המקלל. ואפשר נקטו כן על שם 'כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר. ע' דקדוקי סופרים] — אין בו חיוב מיתה בית דין, אבל קנאים פוגעים בו בשעת מעשה.

דף פב

'משום נשג"ז... זונה' — רש"י (בע"ז לו:): ותוס' (כאן) פרשו 'משום זונה' — אם הוא כהן, שהרי לישראל אין איסור 'זונה'.

ואולם הרמב"ם (איסור"ב יב, ג-ג) סובר שכהן אסור בנכרית מן התורה, ומה שאמרו כאן שגזרו עליהן משום 'נשג"ז' — בישראל הוא, שגזרו איסור 'זונה' כלפיה אף בישראל (ולדבריו מיושבות קושיות התוס'). בספר ערוך לנר באר שהרמב"ם הולך לשיטתו שהבא דרך זנות על פנויה עובר בלאו ד'לא יהיה קדש'. וגזרו חכמים איסור זה בכל ביאת נכרית. וע"ש עוד בבאור מחלוקת הראשונים, ובספר אבי עזרי (קמא) אישות א, ד.

'נהפך זמרי והרגו לפנחס — אין נהרג עליו' — ודוקא כשזמרי הרג, ואפילו לא פירש מן העבירה — פטור, אבל אדם אחר שרצה להציל את הבעל מיד הקנאי הבא להורגו בשעת מעשה, והרג את הקנאי — נהרג עליו (טור חו"מ תכה, עפ"י המובא בסמ"ע שם. וכתב ב"י שהוא דבר פשוט ולא ניתן להיכתב מרוב פשיטותו. ובסמ"ע (סקי"ז) באר שלכך השמיט הרמ"א דין זה. ע"ש).

א. מה שכתב הטור שאפילו לא פירש מן העבירה והרג את פינחס — פטור, כוונתו שאם פרש ממש הרי אסור להרגו ופשוט שאם הרג את הבא להורגו באותה שעה שפטור, אלא אפילו בשעת מעשה ממש — פטור. ובצפנת פענח (איסור"ב יב, ה) צידד בדברי הרמב"ם [ששינה מלשון הגמרא 'נהפך' וכתב 'נשמט'] שאילו לא פרש, והרגו לפינחס — נהרג עליו. ובמנחת שלמה (ז, ב) תמה על דבריו. ע"ש.

ב. בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א לח) נסתפק [לדעת רש"י ותוס', אך לא לדעת הרמב"ם], באופן שלפי אומדן הדעת זה הבא להרוג את הבעל אינו קנאי אלא הורגו משיקולים אחרים, והרי לא הותר לפוגעו אלא לקנאים, כדברי רש"י, ובא אדם אחר והרג את זה שקם להרוג את הבעל — שמא יש לפוטרו.

ואולם אדם כשר סתם, שאינו מוחזק לחסידות כפינחס בדורו, שבא להרוג את הבעל — אין לפטור את ההורגו מצד הספק שמא אינו קנאי, דאדרבה מעמידים אותו על חזקת כשרות שלא היה הורגו אם לא היה קנאי. והרי אם אינו קנאי והרגו, הרי הוא רוצח. עד כאן מאג"מ.

ויתכן שהסיבה לכך שהלכה זו אין מורין אותה לבא לישראל, כי אם מתערבת בשיקוליו מחשבה זרה ומניעים אחרים, הרי ייחשב לרוצח, ומי יודע צפונות לבו (עפ"י שיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ, יב תשל"ג).

ג. כבר בארו המפרשים בדרכים שונות, מדוע אם זמרי הרגו לפינחס פטור, הלא כיון שיכול היה לפרוש ואז לא היתה הרשות נתונה לו להורגו, אם כן הרי זה כ"יכול להציל באחד מאבריו, שאין לו רשות להרוג. ויש שהוכיחו מכת קושיא זו כשיטות הראשונים שהנדרף בעצמו לעולם יכול להשכים ולהרוג את הקם להורגו, גם אם יכול להציל באחד מאבריו — ע' בכל זה: כלי חמדה בלק קד ע"ג, ובסוף הספר בקונטרס אחרון; מנחת שלמה ז, ב; שו"ת יביע אומר ח"ד חו"מ ה, ח.

זירא פנחס... מה ראה...' — שאין לפרש כפשוטו, בראיה חושית, שהרי נאמר קודם לכן לעיני משה ולעיני כל ישראל — אלא הכוונה לראית השכל והלב (ערוך לנר).

'מיכן שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש' — כבר העירו על השמטת הרמב"ם הרי"ף והרא"ש הלכה זו. ואמנם בשלחן ערוך (או"ח קנא, ו) איתא: 'ויש אוסרין ליכנס בו (-בבית הכנסת) בסכין ארוך'. ואולם הפוסקים הראו מקורו ממקומות אחרים ולא הזכירו מסוגיתנו מאומה. כן העיר מהר"ץ חיות כאן. והדברים מראים שהפוסקים הבינו שהדברים שנאמרו כאן אינם הלכה אלא בגדר עצה טובה (עפ"י 'בירור הלכה'. עש"ע).

ויש מחלקים בין בית הכנסת לבית המדרש — שקדושתו של זה חמורה יותר, ולכן לא הביאו מקור מסוגיתנו להלכה האמורה בשו"ע. וע' בזה בשו"ת ציץ אליעזר ח"י יח; שו"ת יחווה דעת ח"ה יח (לענין הכנסת כלי נשק לבית הכנסת). וע' מגדים חדשים (שבת יז). שהעיר מכמה מקומות בדרו"ל שנראה שלא הקפידו על הכנסת חרב לביהמ"ד. ועוד העיר שם על מה שמשמע במשנ"ב (קנא, ו) שאף סכין בעלמא שרגילים לאכול בו, אסור להכניסו אלא לת"ח שמותר לו לאכול בביהכ"נ. ואילו בפוסקים משמע שרק סכין ארוכה אסורה.

'ע"ב) 'שמלך אלקום שלו' — רש"י: 'שכל הקמות שלו' — צ"ל: 'שכל הנקמות שלו' (מרגליות היס; העקב למישור).

ז'המסדר את השולחן והמטיב את הנרות... ואין חייבין עליהן לא משום זרות ולא משום טומאה ולא משום מחוסר בגדים' — משמע שצריך בגדי כהונה להטבת הנרות אלא שאין חייב משום 'מחוסר בגדים'. ואף שיש לדחות שנקט 'מחוסר בגדים' משום האחרים ולא משום הטבת הנרות, מכל מקום הדין נותן כן, שכיון שעבודה היא וצריכה כהונה והזר באזהרה (כדמשמע ביומא כד), ממילא צריכה גם בגדי כהונה, כי הלא 'בזמן שאין בגדיהן עליהן — אין כהונתן עליהן' (עפ"י חזו"א זבחים כ (א, ד)).

ענינים וטעמים

'כל הבא על הכותית כאילו מתחתן בעבודת כוכבים, דכתיב ובעל בת אל נכר...' — וזהו פשר הביטוי בקנאו את קנאתי — שלא מצאנו בכל התורה לשון 'קנאה' על שאר עברות, אלא על בגידה וזנות אצל בעלי ברית. ואף כאן, במעשה זמרי היתה הפרת הברית שבינו ובין אלקיו, ללכת אחר אלהים אחרים (ע' ליקוטי מאמרים לר"צ הכהן, עמ' 160; פחד יצחק שבועות; קובץ מאמרים לגרא"ו עמ' יז). וזהו שביזוהו השבטים לפינחס, ראיתם בן פוטי זה שפיטם עגלים לע"ז, כדלהלן — כאומרים, מה לו לזה שבא ממקור עכו"ם לקנאות על הזוננים לעבודה זרה. אך באמת אדרבה, מיניה וביה אבא ניוול נרגא (כדלעיל לט:). ודוקא ממש, משום שלא היה לו שום שייכות לזה, נתעלמה ממנו הלכה זו (ע' בזה בתקנת השבין עמ' 50 וברסיסי לילה מד עמ' 88, ועוד).

'עון זה, אף על פי שאין בו מיתת בית דין, אל יהי קל בעיניך, אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו, שהבן מן הערוה, בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל יחשב אע"פ שהוא ממזר, והבן מן הכותית אינו בנו שנאמר כי יסיר את בנך מאחרי — מסיר אותו מלהיות אחרי ה'.
ודבר זה גורם להדבק בעכו"ם שהבדילנו הקב"ה מהם, ולשוב מאחרי ה' ולמעול בו' (לשון הרמב"ם — איסורי ביאה יב, ז-ח).
ע' שו"ת מהרי"ל קצד; שו"ע הגר"ז הל' שחיטה ב בקונטרס אחרון, אות ח.

'תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה, אמר לו: בן עמרם, זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך' —
... ועל כן דינה נתגלגלה בכובי בת נשיא מדין, שכזבה באביה שהיה נשיא ושורש כח הרע שבמדין, ורצה להכשיל ישראל ולהמשיכם למקום שאין להם שייכות ולהיות ככל הגויים, אבל היא לא שמעה לו ודבקה רק במקום שהיה לה שייכות, והיא היתה מתרצית להתגייר גם כן אילו רצה זמרי. וזהו טעם טענת 'בת יתרו מי התיר לך' — כי גם היא דוגמתה חפצה לידבק בישראל, לא להמשיך ישראל להם. אלא שהוא 'תפשה בבלוריתה' — שהוא דרכי האמורי, וכאשר היא עדיין בגיורתה, כי הוא גלגול שכם, והרגיש בדבר זה, שיש נפשות גוים מתגלגלות בישראל ודישראל בגוים, ודימה מזה דאפשר להיות גם כן קליטה לנוקבא גם בעודן בגיותן, ובפרט במדין...
... ולפי שלא אסרה תורה רק דרך חתנות, אף דידע דהוא איסור חמור גם שלא דרך חתנות, חשב דלכך לא נתפרש האיסור, לפי שפעמים יש שאינו איסור. ובאמת מה שלא נתפרש הוא לפי שזה דבר שאין לו שייכות כלל לזרע ישראל... (מתוך תקנת השבין לר"צ הכהן זצ"ל, עמ' 50).
וע"ע דברים עמוקים במעשה זה דומרי, בספר הקדוש מי השלוח (פינחס). וע"ש עוד בפרשת קדושים עה"פ ואיש כי ישכב את אשה והיא שפחה נחרפת). וכבר ציינו יסוד לדברים אלו, בספר חסד לאברהם למקובל מוהר"א אולאי. וע"ע קומץ המנחה למהרי"ל צינץ מפלאצק זצ"ל — פ' בלק ופינחס.

'הבא לימלך אין מורין לו' — כי כך הוא מעשה זה מעצם טיבו, שלא הותר אלא לזה שקנאת ה' בוערת בקרבו, ומתוך קנאה זו הריהו פוגע בחוטא זה, ללא שום חשבונות וספקות והכרעות (עפ"י שם משמואל פינחס; וע' כע"ז בשיחות מוסר כו תשל"א; יב תשל"ג).

(ע"ב) 'בקשו מלאכי השרת לדחפו. אמר להן: הניחו לו, קנאי בן קנאי הוא, משיב חימה בן משיב חימה הוא' — בקשו מלאכי השרת לדחפו, כי אין אדם יכול לקנא ולנקום נקמת ה' לחבירו, רק אם הוא נקי באותה מדה. ולזה העיד הש"י: 'קנאי בן קנאי' — כי הוא נקי וטהור בתולדתו במדה זו.

התחילו השבטים מבזים אותו, כי אמרו שעשה זאת מחמת שנאתו לזמרי, והשיב הש"י: בקנאו את קנאתי בתוכם' — שקנאתו היתה מחמת גודל אהבתו לישראל, וזה מרמז תיבת 'בתוכם'. [וזהו 'משיב חימה בן משיב חימה' — אהרן, שלבו מלא אהבה לבני ישראל, ששמותם 'על לבו תמיד'] (עפ"י מי השילוח פינחס. עוד על הענשה לחברו כשאינו נקי — ע' להלן קב.).

הוא הדין לרוצח באומדנא ברורה ללא ראית עדים ממש (אחרונים).
 [יש עוד הכנסה לכיפה – ברוצח שלא נגמר דינו, שנתערב בין רוצחים – לדברי רבי יהודה (כדלעיל עט:)].

דפים פא – פב

קעז. א. הגונב כלי שרת, מה ענשו?

ב. הבעל ארמית – מה עונשו?

ג. המקלל בקוסם, מה ענינו ומה ענשו?

א. הגונב את הקסוה, כלומר כלי שרת (כמו קשות הנסך. רב יהודה) – קנאים פוגעים בו. (ורמזו מולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו).

נחלקו הראשונים האם יש בדבר לאו גמור ללקות עליו, או שמא אין זה אלא רמז בעלמא.

ב. הבעל ארמית בפרהסיא – קנאין פוגעים בו, ודוקא בשעת מעשה ממש, אבל אם פרש – ההורגו נהרג. ואין ב"ד מורים לקנאי לעשות כן אם בא לשאול, אלא שאם עשה הריהו מן המשובחין (רמב"ם. יש אומרים: דוקא אם התרה בו קודם לכן ולא פרש (ראב"ד איסורי ביאה יב; חו"מ תכה, ד). [אם נהפך הבעל והרגו לזה הבא להורגו – אין נהרג עליו, שהרי רודף הוא].

לא הרגוהו קנאים – אין ב"ד ממיתים אותו, אבל דינו פסוק בדברי קבלה בהכרת, ולא יהא לו ער ועונה. יש אומרים שגם בצנעא דינו בכרת. ויש חולקים (ע' בחדושי הר"ן ובפרוש המשנה לרמב"ם; רמב"ן ונמו"י ס"פ בן סורר; ריטב"א ספ"ק דקדושין. וע"ע במזבא בספר יד דוד כאן ובשו"ת יביע אומר ח"ה יו"ד י, א, חו"ו חו"מ ג, ג, וח"ה ג, י).

אף בצנעה גזרו על כך חכמים משום נשג"א או נשג"ז (= נדה, שפחה, גויה, אישות / זונה).

א. יש סוברים שבדרך חתנות אסור מדאורייתא בלאו ד'לא תתחתן בם'. (רש"י ועוד). ויש חולקים.

ב. כתב הרמב"ם שאין דין 'קנאין פוגעין בו' אמור בבת גר תושב.

ג. שנינו: המקלל בקוסם – קנאים פוגעים בו. ופרש רב יוסף: 'כזה קוסם את קוסמו'. חכמים או רבה בר מרי אמרו: 'כזהו (לחברו) לו ולקונו ולמקנו (כלפי מעלה אומר כן)'. פירוש, מקלל כלפי מעלה שלא באחד משמות המיוחדים אלא בקוסם (והרמב"ם פירש, בשם עבודה זרה. ולשון 'כזה קוסם את קוסמו' כינוי ומשל בעלמא הוא. וע"ע דקדוקי סופרים) – אינו מומת בבית דין אלא קנאים פוגעים בו.

דפים פב – פד

קעח. א. כהן טמא שעובד עבודה במקדש – מה דינו?

ב. אלו עבודות שבמקדש חייבים עליהן משום זרות ומשום 'שאינו רחוק ידיים ורגלים', ואלו עבודות אין חייבים עליהן?

ג. מה דינם של ערל, אונן ויושב לענין עבודה במקדש?

א. כהן ששימש בטומאה – אין אחיו הכהנים מביאים אותו לבית דין אלא פרחי כהונה מוציאים אותו חוץ לעזרה ומפציעים את מוחו בגזירים.

מסתבר שאינם רשאים אלא בשעת עבודתו ממש, מפסיקים עבודתו ומוציאים אותו, ורק בסמוך למעשה ממש, אבל אם פסק מעצמו או גמרה – אין רשאים להרגו (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א לח).

ומשמע מלשון הרמב"ם שאם בא לשאול – אין מורים לעשות כן, כדין בועל ארמית (אג"מ שם).

ומכל מקום, כהן המשמש בטומאה חייב מיתה בידי שמים (כן הביאו מהברייתא והשיבו ממנה על דברי רב ששת).

ודוקא בעבודות שהן 'גמר עבודה' ולא בעבודות שיש אחריהן עבודה, כגון העבודות שלפני הקטרת המנחה [יציקה, בלילה וכו'] ושלפני הקטרת האימורים [קבלת הדם] ושלפני הדלקת הנרות [הטבה ונתינת שמן ופתילה. עתוס'] – שבאלו הוא פטור.

א. בעבודות שאין דינו במיתה, גם הכהנים אינם רשאים לפגוע בו (מאירי ועוד). ויש חולקים.
ב. כתבו התוס' שכל זה מדובר בכגון שנטמא בפנים ועבד ללא שהייה, אבל שהה בפנים בטומאה – חייב כרת על עצם שהייתו שם.

ב. זר שעבד במקדש חייב מיתה (והזר הקרב יומת). לדברי חכמים במשנתנו, וכן אמר רבי ישמעאל בברייתא: מיתתו בידי שמים (גזרה שוה הקרב הקרב מעדת קרח). רבי עקיבא (בברייתא) אומר: בסקילה (גזרה שוה יומת יומת מנביא שקר). רבי יוחנן בן נורי אומר, וכן שנינו במתניתין בדברי רבי עקיבא: בחנק (כרבי שמעון שנביא שהדיח דינו בחנק).

אין חייב מיתה אלא בעבודות שאין אחריהן עבודה. והן ארבע עבודות: זריקת הדם, הקטרת אימורים, ניסוך המים בתג וניסוך היין תמיד (רמב"ם). עבודות שיש אחריהן עבודה, הזר מוזהר עליהן אבל אינו במיתה.

א. אין ברור למסקנת הסוגיא [שטמא ששימש במיתה], האם יציקה ובלילה בזר אסורות מדאורייתא או מדרבנן. והרמב"ם כתב שהוא ב'לאו'.
ב. יש אומרים שהנכנס להיכל בלי רחיצת ידים ורגלים, חייב אפילו לא יעשה כלום (ועתוס').

ג. ערל, אוגן ויושב שעבדו – באזהרה ולא במיתה, כפי שדרשו בגמרא. (בערל אין לאו מפורש אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכיה אקרא. ונחלקו ראשונים האם לוקה אם לאו).
כל אלו שעבדו – עבודתם מחוללת (כבזבחים טז. ועע"ש יח).

דפים פג – פד

קעט. אלו חטאים עונשם מיתה בידי שמים?

אלו שבמיתה בידי שמים:

האוכל את הטבל;

כהן טמא שאכל תרומה טהורה;

א. הוא הדין טבול יום (רש"י ותוס' זבחים יז. תוס' כאן; הר' חיים כהן – מובא בסמ"ג לאוין שה-שו. מובא במשל"מ תרומות ז, א). ויש חולקים (ע' בחדושי הנצי"ב זבחים שם).

ב. אכל תרומה טמאה פטור. לתירוץ אחד בתוס', לא יצוייר שיתחייב אלא כשתחב לו חברו בבית